

УДК 37.013

DOI 10.18372/2786-5495.1.17785

Матульчік Юліус

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри педагогіки і андрагогіки філософського факультету,
Університет Коменського в Братиславі,
м. Братислава, Словацька Республіка
julius.matulcik@uniba.sk

ЗМІНА ПАРАДИГМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ У РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ ЯК НАУКИ

***Анотація.** У статті розглянуто результати теоретичного аналізу існуючих змін парадигми освіти дорослих та їх відображення у розвитку андрагогіки як науки. Викладено особливості освіти дорослих як чинника розвитку суспільства в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, а також встановлено, що провідною метою освіти і навчання впродовж життя було і залишається зосередження на всебічному розвитку дорослої людини.*

***Ключові слова:** андрагогіка, концепція, навчання, освіта дорослих.*

***Annotation.** The article considers the results of theoretical analysis of the existing changes in the paradigm of adult education and their reflection in the development of andragogy as a science. The features of adult education as a factor in the development of society in the context of globalisation and European integration processes are outlined, and it is established that the leading goal of education and lifelong learning has been and remains a focus on the comprehensive development of an adult.*

***Key words:** andragogy, concept, learning, adult education.*

Вступ. В останні роки у наукових європейських виданнях усе частіше зустрічаються публікації, що присвячені пошуку нових підходів до освіти людини впродовж усього життя.

Теорія освіти дорослих почала розвиватися в межах педагогіки під назвою «педагогіка дорослих». У 50-х роках ХХ ст. з'явилася відносно цілісна та системна сучасна андрагогічна концепція теорії освіти і навчання дорослих. Розв'язання проблеми безперервної освіти дорослих традиційно розглядають у фокусі педагогіки та андрагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує зростання уваги дослідників до проблеми формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих. Концептуальні основи андрагогіки розробляють сучасні українські науковці: О. Аніщенко, В. Кремень, Л. Лук'янова [1] та ін. Проблеми змісту й методів навчання дорослих розглянуто в працях К. Ноулза, Дж. Райшмана, Л. Туроса та ін.

Аналіз робіт зазначених авторів показує, що теоретико-методологічні уявлення про існуючі зміни парадигми освіти дорослих в контексті андрагогіки нині концептуально не скоординовані.

Мета статті – теоретично проаналізувати зміну парадигми освіти дорослих та її відображення у розвитку андрагогіки як науки.

Результати дослідження. Андрагогіка як наука, що спиралася і спирається на джерела знань з соціальних і гуманітарних наук, сформувалася на засадах тривалого розвитку освіти і навчання. Її підґрунтям стали праці видатного представника польської андрагогіки Л. Туроса (1993 р.) [5].

Історичний погляд на становлення і розвиток андрагогіки можна поділити на кілька етапів:

- 1) етап інтегральної єдності теорії освіти дорослих з педагогікою та соціологією;
- 2) етап описово-дедуктивної теорії освіти дорослих;
- 3) етап конституювання андрагогіки (поява перших теоретичних концепцій андрагогіки);

- 4) етап становлення андрагогіки як автономної науки про освіту дорослих;
- 5) етап становлення андрагогіки як науки про безперервну в широкому сенсі освіту дорослих.

Відзначимо, що перші концепції андрагогіки були запропоновані Генріхом Ганзельманном (у 1951 р.) та Францом Пьоггелером (у 1956 р.). Ці концепції стали підґрунтям для створення подальших концепцій андрагогіки в країнах Східної Європи (Польщі, колишній Югославії, Нідерландах, Чехії, Словаччині), а також у Швейцарії, СРСР США, Венесуелі, Кореї тощо.

Сучасний етап андрагогіки характеризується подальшим розвитком андрагогіки як науки, а її концепція дуже тісно пов'язана зі зміщенням акценту з навчання на все життя на навчання впродовж усього життя дорослих.

У 70-х роках ХХ ст. терміносполука «освіта впродовж життя» використовувалася поряд з терміносполукою «навчання впродовж життя» як синонім. Це пов'язано з низкою термінологічних проблем, з якими можна зіткнутися не тільки в повсякденній практиці, але й часто в офіційних документах та у фаховій літературі. Це може бути пов'язано з розмитістю узагального поняття «освіта і навчання впродовж життя». Повне значення цього поняття має полягати в тому, що це освіта і навчання від народження до смерті людини. Насправді ж цей термін західні науковці розуміють як синонім поняття безперервної освіти, що охоплює більшу частину життя людини – доросле життя. Його також часто зводять до сфери економічно активного життя дорослих, їхньої професійної діяльності.

У минулому столітті розуміння освіти і навчання впродовж життя було зорієнтоване майже виключно на професійні цілі, на умови ринку праці, на можливість працевлаштування. Це певною мірою обмежувало навчальну діяльність людей і підпорядковувало неформальну та інформальну освіту лише професійним цілям. Підкреслимо, що провідною метою освіти і навчання впродовж життя було і залишається сьогодні в багатьох концепціях зосередження на всебічному розвитку дорослої людини.

Зміна парадигми в освіті дорослих у ХХІ ст. означає, що освіта і навчання дорослих більше не є обов'язком закладів та установ освіти, громадського сектору чи держави. Відповідальність переходить до самих дорослих, які з об'єкта освіти перетворюються на суб'єкт освіти.

Освіту впродовж життя можна охарактеризувати як самокероване навчання. Дорослі учні створюють свій власний відносно автономний світ, вивчаючи лише те, що їх цікавить, і те, що вони можуть усвідомити і пов'язати з попередніми знаннями та вміннями.

Андрагогіка як наука реагує на динамічний розвиток, на зміну парадигми від освіти дорослих до освіти дорослих впродовж життя в широкому розумінні. Вона розглядає і досліджує численні ситуації в навчанні дорослих і розробляє теорії, які забезпечують розуміння викликів і змін у житті дорослих.

Варто наголосити, що широке розуміння освіти дорослих впродовж життя характеризує загальний термін в андрагогіці, який дає відповідь на фундаментальне запитання: як люди досягають того, що вони знають, можуть і вміють? Відповідь на це запитання веде до ідентифікації та опису різних типів і форм навчання, навчальних ситуацій. Широке навчання включає як цілеспрямоване навчання в освіті дорослих і самоосвіті, так і нецілеспрямоване навчання [4, с. 8].

Відзначимо, що фундаментальна відмінність між освітою впродовж життя та освітою дорослих упродовж життя полягає у зміщенні вектору з переважно інституціоналізованої освіти, яка здійснюється в закладах, установах та організаціях, на самоосвіту. У цьому контексті освіта впродовж життя була охарактеризована на 1-й Всесвітній конференції з освіти впродовж життя, що відбулася у 1994 р. у Римі. На цій конференції було прийнято визначення освіти впродовж життя, яке підкреслювало аспект стимулювання і заохочення дорослого до навчання впродовж усього життя і використання набутих таким чином знань, навичок і цінностей у всіх завданнях, ситуаціях і умовах [6].

З вищесказаного випливає, що дорослі навчаються через поєднання різних форм, методів навчання в контексті освіти впродовж життя. Відмінності між

ними розмиті, оскільки в реальному житті саме навчання дорослих відбувається у взаємодії між роботою, дозвіллям і сім'єю, під тиском чи необхідністю. Вони навчаються в різних життєвих ситуаціях, за допомогою різних стимулів, а також через поєднання різних освітніх ресурсів.

Освіта дорослих упродовж життя ставить перед андрагогікою низку нових викликів, як з точки зору розвитку теорії, так і практики. Одним з них може бути ідея «вільної освіти», яку також називають геутагогікою.

Засновники концепції геутагогіки С. Хейз і К. Кеньон [2] аргументи для її обґрунтування знаходять в андрагогіці, в питаннях, пов'язаних з навчанням дорослих, особливо в ідеях, що містяться в працях М. Ноулза. М. Ноулз характеризував дорослих учнів за такими характеристиками: Я-концепція, досвід, готовність до навчання, орієнтація на навчання та мотивація до навчання. Він також наголошував на автономії та незалежності дорослої людини, її здатності самостійно приймати рішення, відповідальності за своє життя та особистий розвиток. Особливе значення для геутагогіки має його вказівка на важливість самоспрямування у навчанні дорослих [3, с. 12].

Висновки. Сьогодення характеризується складними та динамічними змінами. Ці зміни значною мірою саме й визначають наше сьогодення. Освіта і навчання впродовж життя є необхідною умовою для того, щоб людина мала можливість адаптуватися до цих змін, уміла успішно вирішувати життєві ситуації у всіх сферах і на всіх етапах життя.

Андрагогіка як наука сприяє концептуальній ясності, підкреслює автономію наукового та дисциплінарного мислення, уможливорює саморефлексію.

Андрагогіка пов'язана з усією широкою освітою дорослих, що є її центральною парадигмою, сприяє спільному пошуку та об'єднанню різних теоретичних підходів, видів діяльності, інституцій і груп.

У перспективі вбачаємо за необхідне проаналізувати геутагогіку, яку зарубіжні науковці вважають продовженням андрагогіки.

Список використаних джерел

1. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / [колектив авторів]; за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г.; укл. Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. Київ: Знання України, 2018. 616 с.
2. Hase S., Kenyon Ch. From Andragogy to Heutagogy. 2000. [URL: http://www2.cddc.vt.edu/mirrors/ultibase/dec00/hase1.pdf](http://www2.cddc.vt.edu/mirrors/ultibase/dec00/hase1.pdf) (last accessed 2023/05/15).
3. Knowles M. S. *Andragogy in Action: Applying Modern Principles of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass. 1984.
4. Reischmann J. Das Konzept des lebensbreiten Lernens – Von «Lernen en passant» zu «kompositionellem Lernen» und «lebensbreiter Bildung». In *Paritätisches Bildungswerk LV NRW e. V. u. a.: Lernen im Vorbeigehen, für jeden, jederzeit, überall! Ein Leitfaden zum informellen Lernen (Projekt EASY, www.projecteasy.eu)*. 2008. P. 22–34.
5. Turos L. *Andragogika ogólna*. Siedlce: WSRP. 1993. 280 p.
6. Trávník I. Celoživotné vzdelávanie – koncepcia prežitia pre 21. storočie. In *Informačný bulletin AIVD v SR*. 1995. P. 12–21.